

ОСОКА БОГЕМСЬКА

Carex bohémica Schreb. (*C. cyperoides* Murr.)

Родина Осокові (Смикавцеві) — Cyperaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення

Реліктовий диз'юнктивноареальний євразійський вид з осередками на пд. сх. від межі суцільного ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні

Атлантична, Центральна, Пд. та Сх. Європа, пд. Сибіру та Далекого Сходу, Центральна та Сх. Азія. В Україні окремі осередки на Поліссі, у Лісостепу та на Розточчі. Адм. регіони: Льв, Ів, Зк, Хм, Кв, Дн, Хр.

Чисельність та структура популяцій

Локальні популяції (Закарпатська обл., Ужгородський і Берегівський р-ни; Львівська обл., Яворівський р-н; Хмельницька обл., Славутський р-н; м. Київ; Дніпропетровська обл., Павлівський і Новомосковський р-ни; Харківська обл., Зміївський р-н; Івано-Франківська обл.) переважно малочисельні або кількість рослин значно змінюється по роках; деякі відомі раніше популяції вже зникли (наприклад, в окол. Києва), проте, останнім часом виявлено декілька нових локалітетів.

Причини зміни чисельності

Вузька еколого-ценотична амплітуда виду. Освоєння берегових зон водойм, рекреаційне навантаження, зміни водного режиму, зокрема, осушення вологих луків, зарегу-

лювання річок. Характерний вид асоціації *Eleocharetum ovatae* (кл. *Isoeto-Nanojuncetea*).

Умови місцезростання

Піщані та мулуваті вологі луки, береги озер та річок, інші алювіальні місцезростання. Алювіальний псамофіт. Гігрозомефіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Багаторічна або дворічна трав'яна дернинна рослина до 30 см заввишки. Листки 2–3 мм завширшки. Колоски гінекандричні (маточкові квітки у верхній частині колоска, тичинкові — у нижній), багатоквіткові, зібрані у загальне щільне головчасте суцвіття 1,5–2 см діаметром, оточене 2–3(4) довгими покривними листками,

які значно перевищують суцвіття. Мішечки сплющено-опуклі, видовжено-ланцетні, 7–9 мм завдовжки, по краю з вузьким зубрим крилом, з довгим і вузьким відтягнутим, на верхівці глибоко двозубчастим носиком. Цвіте у травні–липні, плодоносить у серпні–вересні. Розмножується насінням та вегетативно (розростання дернин).

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняється на території ПЗ «Розточчя». Рекомендований пошук та обстеження сучасних існуючих популяцій та створення ботанічних заказників. Заборонено порушення умов зростання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Протиерозійне, ґрунтоутвірне.

Основні джерела інформації

Андрієнко, Прядко, Недоруб, Антосяк, 1999; Егорова, 1999; Кіш, Данилик, Проць, 2005; ЧКУ, 1996.

Автори: І. М. Данилик, Т. Л. Андрієнко,
С. Л. Мосякін
Фото: Р.Я. Кіш

ОСОКА БУРІЮЧА

Carex brunnescens (Pers.) Poiret

Родина Осокові (Смикавцеві) — Cyperaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення

Циркумпольярний вид з диз'юнктивним ареалом, на пд. межі поширення.

Ареал виду та його поширення в Україні

Холодні та помірно-холодні зони Євразії та Пн. Америки, з диз'юнкціями в альпійському поясі гір Центральної та Пд. Європи, Кавказу, Середньої та Центральної Азії. В Україні єдине місцезнаходження в пн.-сх. частині Лівобережного Полісся. Адм. регіон: См.

Чисельність та структура популяцій

Вперше знайдена в 1999 р у Старогутському лісовому масиві, неподалік с. Стара Гута Середино-Будського р-ну Сумської обл. Ізольована популяція невелика за площею та чисельністю особин. Трапляється поодинокими та групами до 20–30 близько розміщених дернин.

Причини зміни чисельності

Лімітується різними як природними (кліматичні), так і антропогенними (лісокористування) факторами.

Умови місцезростання

Краї мохових боліт, болотисті луки, заболочені сирі ліси. Ґрунти небагаті підзолисті, дерново-підзолисті, підзолисті-слабоглеєві торфові. Росте частіше в напівтіні соснових лісів в угрупованнях союзу *Dicrano-Pinion*. Мезогірофіт, мезооліготроф.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Трав'яний нещільнодернинний багаторічник з коротким кореневищем. Стебла 20–60 см заввишки, під час плодоношення полягають, зі світло-буруватими піхвами. Листки яскраво-зелені, плоскі, 2–3 мм завширшки, коротші за стебла. Суцвіття 1,5–4,5 см завдовжки, з 4–8 колосків, з яких 2–3 зближені, решта — більш-менш розставлені по стеблу. Нижній покривний листок лускоподібний або зі щетинкоподібною листовою пластинкою 0,5–1,5 см завдовжки. Верхні квітки в колоску жіночі, нижні чоловічі, з нечисленними чоловічими квітками, кулястийцеподібні, овальні або еліптичні, 0,3–0,8 см завдовжки. Покривні луски блідо-зелені, яйцеподібні, гострі, з

маслянистим блиском і зеленою жилкою посередині. Мішечки плоско-опуклі, довгастийцеподібні, 2–2,5 мм завдовжки, зелені або оливкові, спереду з 5–8 тонкими жилками. Носик мішечка 0,5–0,7 мм завдовжки, буруватий, спереду глибоко розщеплений з біло-перетинчастою каймою. Приймочок 2. Плід — горішок. Цвіте у травні–липні. Плодоносить у липні. Розмножується насінням та вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Необхідний контроль за станом популяцій. Охороняють в «Деснянсько-Старогутському» НПП. Заборонено порушення гідрорежиму, рубка лісів.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Кормове.

Основні джерела інформації

Данилик, Панченко, 2001; Егорова, 1999.

Автори: І.М. Данилик, С.М. Панченко

Фото: С.М. Панченко

ОСОКА БУКСБАУМА

Carex buxbaumii Wahlenb. (*C. polygama* Schkuhr, non J.F.Gmel.)

Родина Осокові (Смикавцеві) — Cyperaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення

Рідкісний голарктичний вид з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні

Поширений у Пн., Атлантичній, Центральній і Сх. Європі, на Кавказі, у Сибіру, Середній Азії та Пн. Америці. В Україні — на Поліссі, у Лісостепу, Карпатах. Адм. регіони: Жт, Кв, См, Ль, Ів, Зк, Чц, Хм, Вн.

Чисельність та структура популяцій

Усі популяції ізольовані, мають малі площі й чисельність особин з тенденцією до зниження. Для гірських популяцій характерний високий ступінь фрагментації просторової структури.

Причини зміни чисельності

Стенотопний вид з вузькою еколого-ценотичною амплітудою, що лімітована різними природними (зміна гідрологічних і фітоценотичних умов) та антропогенними (осушення боліт, випасання худоби, витоптування) чинниками.

Умови місцезростання

Росте в умовах надмірного зволоження на торфових осоково-мохових болотах, за-

болочених луках, в угрупованнях союзів *Magnocaricion elatae*, *Molinion*. Гірофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина з довгим кореневищем. Стебла 30–70 см заввишки, прямостоячі, при основі з червонувато-бурими сітчасто розщепленими піхвами. Листки сіро-зелені, плоскі, 2–3 мм завширшки, коротші стебел. Нижній покривний листок дорівнює суцвіттю або перевищує його. Суцвіття китицеподібне 5–7 см завдовжки, з 3–5 прямостоячих колосків, нижні на коротких (5–8 мм) ніжках. Верхній колосок булавоподібний або довгасто-яйцеподібний, гінкандричний (верхні квітки в колоску жіночі, нижні чоловічі). Решта — жіночі, яйцеподібні

або довгасто-яйцеподібні. Покривні луски довгасто-яйцеподібні, іржаво-бурі, коричневі або пурпурово-коричневі з шилоподібним шорстким вістрям. Мішечки еліптичні, зеленкувато-білуваті, з широковищербленим двозубим носиком з відігнутими зубцями. Приймочок 3. Плід — горішок. Цвіте в травні-липні. Плодоносить у червні — липні. Розмножується насінням і вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняють в Карпатському БЗ, низці заказників. Необхідно контролювати стан популяцій. Заборонено порушення умов зростання, гідрологічного режиму, осушення.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Торфо-грунтоформує, кормове.

Основні джерела інформації

1996; Егорова, 1999; Флора УРСР, 1940; ЧКУ, 1996.

Автор: І.М. Данилик
Фото: О.О. Кагало

ОСОКА ТОНКОКОРЕНЕВИЩНА

Carex chordorrhiza Ehrh.

Родина Осокові (Смикавцеві) — Cyperaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Рідкісний, гляціальний релікт, що скорочує ареал.

Ареал виду та його поширення в Україні
Циркумпольярний вид (Євразія, Пн. Америка) з диз'юнктивним поширенням у гірських регіонах. В Україні — на пд. межі поширення, зростає в Поліссі (переважно Зх.), зрідка у пн. частині Лісостепу. Адм. регіони: Вл, Рв, Жт, Кв, Чн, Ль, Ів, Пл.

Чисельність та структура популяцій
Популяції представлені окремими локальними куртинами, зрідка виступає співдомінантом ринхоспорово-сфагнових, пухівково-сфагнових та шейхцерієво-сфагнових ценозів.

Причини зміни чисельності
Осушення боліт, вузька екологічна амплітуда.

Умови місцезростання
Зростає на обводнених ділянках кислих мезотрофних боліт, на гіпнових та сфагнових плавах озер, рідше — на евтрофних осоково-гіпнових болотах в угрупованнях союзів

Rhynchosporion albae, *Caricion lasiocarpae* кл. *Scheuchzerio-Caricetea nigrae* та зрідка в угрупованнях кл. *Oxycocco-Sphagnetetea*. Гігрофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина 15–30 см заввишки з вкороченими неповзучими кореневищами та довгими простертими вегетативними пагонами (столонами). Стебла тригранно-круглясті. Листки плескато-жолобчасті, коротші за стебло. Колосків 3–5, кожен у нижній частині з жіночими, у верхній — з чоловічими квітками (гінекандричні). Покривні луски гострі, іржасті, майже дорівнюють мішечкам. Плід — горішок. Цвіте у травні-липні. Плодоносить у серпні.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Необхідне виявлення всіх існуючих місцезнаходжень у Придніпров'ї і створення природно-заповідних територій. Охороняють у Поліському, Черемському, Рівненському (всі ділянки) ПЗ, в Шацькому НПП, заказниках загальнодержавного значення «Нечимне», «Чахівський», «Згоранські озера», «Почаївський», «Вичівський», «Золотинський», «Сварицевицький», «Хиноцький». Заборонено зміна гідрологічного режиму, осушення боліт.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Кормове, ґрунтозахисне, торфоформує.

Основні джерела інформації
Андрієнко, Прядко, 1980; Байрак, Стецюк, 2005; Балашев, Андриєнко, Кузьмичев, Григора, 1982; Брадїс, Андриєнко, 1973; Орлов, 2005.

Автор: О.І. Прядко
Фото: О.О. Орлов